

Szófejtések

247. Az *Ob* folyónév eredete

1. Az *Ob* nyugat-szibériai folyó neve zürjén eredetű, s mint ilyen esetleg összefügghet a következő köznévvvel: (WUo.) Ud. Sz. *ob* 'heftiges Schneegestöber', (SzrSzlK) FV Vm. Pecs. Szkr. KSz. Ud. *ob* 'сыробо, глубокий снег; (Sjögren, Ges. Schr. 1 : 307) Schneewasser, aus Schnee schmelzendes Wasser'. Ugyanez a szó van meg a Káma mellékfolyójának, az *Ob-va*-nak a nevében is (Sjögren, i. h.; Donner: MSFOu. 71 : 49; l. még Kiss, Földrajzi nevek etimológiai szótára. Budapest 1978). Az *Ob* zürjén eredeztetésével kapcsolatban Vasmer (REtWb. 2 : 247) kételkedése (l. még Kalima : FUF 18 : 54) azon az alapon, hogy a zürjén nyelvterület sokkal nyugatabbra fekszik, nem indokolt. Az *Ob* elnevezés úgy került Szibériába, hogy az oroszokat kalauzolól s Szibériában megtelepülő zürjének magukkal vitték lakóterületük folyójának az *Ob-va*-nak a nevét. Az *Ob* zürjén eredete mellett vall az a körülmény is, hogy Nyugat-Szibériában számos folyó- és helységnév zürjén eredetű (vö. Sjögren, i. h.; Donner, i. h.; Steinitz : CIFU 197). Az *Ob* folyóelnevezés tehát a zürjénből került be az oroszba és az oroszon keresztül terjedt el más nyelvekben.

2. Munkácsi (KSz. 11 : 155—7) az *Ob* folyónevet egy óiráni **āpi* — esetleg későbbi *āp*, *āb* — 'Wasser' szóból származtatja. Vasmer (i. h.) szerint ez a magyarázat hangtanilag nem kielégítő. Valóban, az óiráni *p*-hez a zürj. *b* nehezen illik. Az *Ob* folyónév zürjén eredetét azonban nem kell elvetnünk. Úgy vélem, a zürj. *ob* egy középiráni **āb* alakból jól megmagyarázható: pehl. *āb* 'water' (MacKenzie); vö. újperzsa *āb* ua., av. *āp*- : *ap*- f. 1. 'Wasser', 2. 'von bestimmten Flüssen oder Seen, „Gewässer” (Bartholomae 325—9), óind. *āpah* f. 'Wasser' (Mayrhofer 1 : 74). A középiráni *ā* → korai óspermi **a* > óspermi **q* > zürj. *o* hanghelyettesítésre vonatkozóan l. Rédei, ZIUS 34.

Hasonló szemléletmód alapján keletkezett az *Oka* 'a Volga mellékfolyója' elnevezés is, mely a következő indoeurópai szavakkal tartozik össze: lat. *aqua* 'víz; Wasser', kfném. *ahē* 'Wasser, Fluß', ném. *Ache* '(hegyi) folyó(cska)' stb. (Vasmer, REtWb.)

A zürj. *ob* 'Schneewasser, aus Schnee schmelzendes Wasser' ~ 'tiefer Schnee, Schneegestöber' jelentésösszefüggés lehetséges, bár nincs kizárva, hogy az *ob* köznévnék és az iráni eredetű *Ob* és *Ob-va* folyóneveknek etimológiai szempontból nincs közük egymáshoz.

A zürj. *ob* főnévnek a votj. *o'be* 'vollends', finn *umpi* (*umpe*-) 'verschlossener, verstopfter Zustand' és a lapp N *ob'bá* 'in its entirety, all', *obbás* 'without opening, unopened' szavakkal való etimológiai összekapcsolása (l. WUo.; E. Itkonen : FUF 31 : 169 ??; ESzK ??) hangtani és jelentéstani szempontból valószínűtlen (l. SKES).

248. Magyar *fedd* 'rügen'

A *fedd* 'rügen, schelten, tadeln' [1372 u./1448 k.: *fegy meg* engemet en fogyátkozalomból (JókK 12); 1416u./1450k.: *megfég, mgfeddés* (BécsiK 251, 29); 1416 u./1466: *megfeduē* (MünchK 130); 1560 k.: *meghfedelek* (GyöngySzt. 1455); 1590: *meghfegikh* (SzikszF 1: 436)] korábbi változata — miként a régi nyelvi adatok is egyértelműen erre vallanak — *fegy* volt. A *fegy*-ből a *fedd* depalatalizáció útján keletkezett. A hosszú *dd* intervokalikus nyúlás eredménye: **fedek* (l. R *meghfedelek*) > *feddek* stb. A *fedd* régebbi *fegy* változatából alakult *-elem* képzővel a *fegyelem* 1. 'Disziplin, Zucht', 2. 'Rüge' származék (TESz.). A TESz. szerint a *fedd* ismeretlen eredetű.

Véleményem szerint a *fedd* (< *fegy*) a *fen* (R N *feny*) 1. 'schärfen, wetzen, spitzen', 2. N 'Wetzstein' igéből keletkezett szórványos *ny* > *gy* hangváltozás útján. Vö. 1055: *munorau* > 1323: *Mogyorou* bokor, *mének* > *ményék* > *megyék*; 1281: *Kener* ≈ 1237–1240: *Kugere* (ma *Alkenyér*) frn.; 1466: *Ke-gyery* ≈ 1481: *Kenyery* (Bárczi, Htört.² 132). Jelentéstani szempontból vö. *vkire feni a fogát* 'jn auf dem Strich haben, auf jn scharf sein', *fenekedik* 'einen Zahn auf jn haben, jn anfeinden' (← 'fenegeti a fogát vki ellen'), *fenyeget* 1. '(be)drohen', 2. 'schmähen'. E két utóbbi ige ugyancsak a *fen* származéka.

249. Magyar *iktat* 'einschalten'

1. Legújabb etimológiai szótáraink (MSzFgrE; TESz.) az *iktat* igét a *jut* 1. 'kommen, gelangen, geraten', 2. 'zuteil werden' alakváltozatának tekintik. Az *iktat* 1. 'einschalten', 2. 'protokollieren, registrieren', 3. 'einsetzen, installieren', 4. R 'gelangen lassen' szóra vonatkozó régi nyelvi adatok: 1192–95 mend w zentii ef unuttei cuzicun iov felevl *iochtotnia* ilezie wt (HB); 15. sz. *ijktatasa, yhtatasa* (MNY. 10: 371); 1575: belé *iktetne* (Helt.: Krón. 190v.). A *t* ~ *kt* hangmegfelelést mind a két szótár az ugor **kt* két irányú fejlődésével magyarázza: **kt* > *t*, **kt* > óm. *yt* > *kt*. A FU, ill. ugor **kt* kapcsolatnak azonban csak *t* képviselője van a magyarban (vö. Honti: MNY. 81: 151 kk.). Ennélfogva a *jut* és az *iktat* különválasztandó egymástól.

A m. *iktat ik-* töve egyeztethető a következő szóval: m o r d. (Paas.) E M *jaka-* 'gehen, umhergehen, wandern'. A finnugor alapalak **jakka-*, az eredeti jelentés 'megy, jut; gehen, gelangen, geraten' lehetett. A magyarban szóeleji FU **ja-* > óm. *jo* > *i* hangváltozás történt. A m. *-tat* műveltető képző. Az *iktat* származék eredeti jelentése 'vhová juttat; irgendwohin gelangen, geraten lassen' lehetett.

2. A mordvin szót az alábbi obiugor szavakkal egyeztették: vog. (Kann.—Liim.: MSFOu. 101: 163) T *jan̄k-*: *pär̄aw-jan̄k-* 'umkehren', (uo. 119) KK, (Kann.—Liim.: MSFOu. 109: 717) P *jon̄k-* 'herumgehen (KK P), sich drehen, sich wenden (P)', (Kann., közli Liim.: Vir. 1967: 212) Szo. *ḡ̄on̄k-* 'pyöriä; sich drehen'; osztj. (PD 240) J *ḡ̄on̄k-* 'gehen, wandern', (KT 155) DN *ḡ̄on̄k-* 'gehen, zu Fuß gehen, einhergehen'; fahren', O *jan̄k-* 'hin und her gehen, umhergehen, einen Ort besuchen' (Paasonen: NyK 40: 355; Setälä FUFa 12: 85, JSFOu. 30/5: 66; Beitr. 292 Anm.; Joki: FUFa 32: 50; Steinitz, DEWO 387). Ez az egybevetés csak akkor volna helyes, ha a mord. *k* FU **nk* folytatója volna. Ilyen hangmegfelelés a mordvin nyelv FU

eredetű szavaiban nem fordul elő, az $\eta k \sim k$ hangviszonyra csak a belső mordvin szavak körében találunk gyér számú példát. Vö. E *ikele* ~ M *ingelä* 'vor' (I. Paasonen: MSFOu. 22: 43).

250. Magyar *vejsze* 'Reuse, Fischzaun'

1. A m. *vejsze* 1. 'Reuse, Fischreuse, Senkreuse', 2. 'Fischzaun' változatos formákban él a nyelvjárásokban: *vejsze*, *vejsz*, *vész*, *véjész*, *vesz*, *vész*, *vésze* (MTSz.), *vejész* (Oklsz.). A rá vonatkozó fontosabb nyelvtörténeti adatok: 1055: Inter leku *ueieze*, putu *ueieze* frn. (TA); 1212/1397/1405: *Veyzhel* frn. (Györffy 1: 329); 1337: *veez* (Oklsz.).

Szavunkat a következő rokon nyelvi szavakkal vetették egybe: osztj. (OL 74) *V at*, DN *ot*, Kaz. *os* 'Zaun, Umzäunung'; cser. (Wichm., közli Toiv.: FUF 19: 159) M *waža* 'Fischzaun', (Beke: Nyr. 48: 13) M V *wajža*, MK *waža* 'lékbe tett vejszeszerű készülék (M MK), vesszőből font kúpalakú halfogó eszköz, melyben a szűk nyíláson belekerült hal nem tud megfordulni, s ily módon nem bír belőle kiszabadulni (V)' (Beitr. 124 ?-lel; Beke: Nyr. 48: 13 ?-lel; Toivonen: FUF 19: 159; SzófSz.; FUV; Rédei: NytudÉrt. 58: 170).

Ez az egyeztetés nem fogadható el. Az osztják magánhangzós szókezdet nem felelhet meg a m. *v*-nek. A magyar szóban a *j* etimologikus, s így az osztj. *t*, *s* (< óosztj. **ć*) helyén a m. *jsz* kapcsolat mindenképpen az etimológia helyessége ellen szól. A cseremisiz szó mind a nyugati, mind a keleti nyelvjárásokban *a*-t tartalmaz, ezért nem tartozhat a cseremisiz nyelv ősi szókincsébe (vö. E. Itkonen: FUF 31: 186). A cseremisiz szó a csuv. *važa* 'Fischzaun', *vabža* 'Fischgerät aus Latten' szó átvétele (Bereczki: NyK 66: 117; Räsänen: FUF 24: 52 cser. > csuv.).

2. A TESz. szerint *vejsze* szavunk ismeretlen eredetű, jöllehet a „rekesztő halászatnak vejszés formája ősi eredetű lehet”. „Feltehetően az eszközre utaló *vejsze* is régi eleme szókészletünknek” (TESz.). A szó alaktani elemzése a nyelvtörténeti adatok segítségével nem ütközik nehézségekbe. A *vejsze* stb. a legrégibb nyelvtörténeti adatok tanúsága szerint először birtokos jelzős szerkezetekben fordult elő: putu *ueieze*, leku *ueieze* (TA). Az utótag valószínű olvasata: **vejészé*. Az alább következő etimológia alapján az *esz* > *ész* deverbális névszóképző, a végső *é* pedig egysz. 3. sz. birtokos személyjel. A mai *vejsze* alak úgy keletkezett, hogy a kétnyíltszótagos tendencia értelmében a második szótagbeli *e* kiesett, a birtokos személyjelben pedig *é* > *ë* > *e* rövidülés következett be. A mai *vejsz*, *vész*, *vésze* alakok a korábbi **vejész(é)* > **vejész(é)* formából jól megérthetőek. D. Bartha (Szóképz. 75) szerint az *-asz/-esz* képző eszközneveket is képez.

A kikövetkeztethető *vej-* tövet a következő szócsaláddal egyeztettem: v o g. (MSz.) KL *ujt-* 'alásüllyeszt; hinuntersinken', É *uj-* 'süllyed; sinken', *ujt-* 'lesüllyeszt; versinken' | z ü r j. (WUo.) S P *vej-* 'sinken, versinken', (Gen.) KP *vüj-* 'untersinken' | v o t j. (Munk.) Sz. *vij-*, K *vâj-* 'untersinken, versinken, untergehen'. (Wichm., közli Uot.: MSFOu. 65: 54) G *vîj-* 'sinken, versinken' | m o r d. (Paas.) E M *vaja-* 'sinken, untersinken, untergehen' | f i n n *vajoa-* 'sinken, versinken, einsinken, untergehen'; ész *vaju-* ua. | l a p p N *vuogjo-* -j- 'sink, go to the bottom', L *vuodjo-* 'sinken, absinken', K (1723)

Kld. *oajęšyuo;tte-* (inch.) 'zu sinken anfangen' (Lindström : Suomi 1852 : 101 ; MUSz. 473 ; Uotila : MSFOu. 65 : 54, 262, SyrjChr. 176 ; Steinitz, FgVok. 38 ; FUV ; ESzK ; SKES). — A rekonstruálható FU alapalak **waja-* 'sinken, einsinken, untersinken' lehetett.

Az első szótagbeli **a* a rákövetkező *j* hatására az ősmagyarban *e*-vé palatalizálódott. Ez a hangváltozás a palatális mássalhangzó-környezet hatására több ősi eredetű szavunkban végbement (vö. Rédei : NytudÉrt. 58 : 168). A magyar szó jelentései közül kétségtelenül a 'Fischzaun' az ősbibb. A rokon nyelvek alapján feltehető 'sinken. . .' jelentésből a korai ősmagyarban az *-esz* deverbális névszóképzővel alakult származék (**wejesz(é) > vejsz(e)*) eredeti jelentése 'lesüllyesztett halfogó rekeszték ; niedergesenkter, versenkter Fischzaun' könnyen megmagyarázható. Jelentéstani szempontból vö. ném. *Senknetz* 'merítőháló', *Senkreuse* 'varsa, vejsze'. A **vej-* 'süllyed ; sinken' igét más szinonimák (pl. az ismeretlen eredetű *süllyed* ua., az ugor eredetű *merül* ua. stb.) szoríthatták ki a használatból. A *vejsze* stb. szó elterjedése és általánossá válása összefüggésben lehet a FU eredetű *fal* 'Wand, Mauer' N. 'a csikvarsa vagy kas tömlőcrésze ; der Teil des Schlammbeißerkorbs oder der Reuse, in dem die Fische gefangen bleiben' jelentésének a fokozatos háttérbe szorulásával.

251. Vogul *ās* ~ osztják *ās* 'Ob'

1. A nyugat-szibériai folyónak, az Obnak a neve az obi-ugor nyelvekben a következőképpen hangzik : v o g. (WV 4) AK KK FK *ās*, P *as*, Sz. *ās* 'der Fluß Ob', (Kálmán, WogTexte 1976. 231) Jk. *ōs*, Szi. Szo. Ob *ās* ua. | o s z t j. (DEWO 184) V Vj. *ās*, Trj. J DN Ko. O *ās*, Ni. Kaz. *as* 'Ob ; großer Fluß überhaupt'. Vö. még (uo. 185) Vj. *kōkəŋ-ās* 'Jenissei' ('steiniger *ās*'), Vj. VK *kātāŋ-ās* 'Irtysch (um Tara)', V *nāyi-jēŋkaw-ās* 'Irtysch (sein Wasser ist heller als das des Ob)'. Az obi-ugorra rekonstruálható alapalak : **ās* (l. Honti, GOV 129).

Munkácsi (AKE 533) az obi-ugor szókat az irániból származtatta : av. *āfs* 'Wasser'. Az avesztai alak helyesen : NomSing. *āf-š*, Acc. *āp-am* (Bartholomae 325, Mayrhofer 1 : 74), vö. még óind *āpah* ua. Az obi-ugor **ās*-nek a fenti iráni szócsaládból való magyarázata hangtanilag nem fogadható el (vö. DEWO 186).

2. Az obi-ugor **ās*-nek az irániból való eredeztetése mégsem vethető el teljesen. Átadó forrásul a következő szócsalád jöhet tekintetbe : óind *āsaŋ* 'Asche, Staub', lat. *ārere* 'trocken sein', toch. A *āsar* 'trocken', hettita *hassi* 'auf dem Herde', ném. *Asche* 'hamu' stb. < ieur. **ās-* 'brennen' (Mayrhofer 1 : 83). Kétségtelenül nehézséget jelent, hogy az etimológiai tag az iráni nyelvekben nincs adatolva, de az óind szó alapján feltehető, hogy a szó egykor az indoiráni (árja) nyelvcsalád iráni ágában is megjelent. Az átadó nyelvi alakul feltehető ősz- vagy óiráni **āsa-*, ill. középiráni **ās* alaknak az obi-ugor **ās* szabályosan felel meg. Az iráni *ā* → obi-ugor **ā* hanghelyettesítésre vonatkozóan l. Korenchy, ILOS 96.

Amennyiben a szó valóban megvolt az irániban, a vog. *ās* ~ osztj. *ās* 'Ob' folyónév jelentéstani magyarázata nem ütközik nehézségekbe. Az obi-ugor **ās* eredeti jelentése 'fehér (hamuszürke) folyó ; (weißer) aschfarbener Fluß' lehetett. E feltevést támogatja az Ob török-tatár elnevezése : kaz.-tat., tel.

Ak Umar 'Ob' (ak 'weiß', umar 'großer Strom'), vö. Radloff 1 : 1790. Hasonló folyóelnevezések más nyelvekben is vannak : m. *Fehér-Körös, Bjelája* (< or. *белый* 'fehér'; az or. *Белая* valószínűleg tükörfordítás a kaz.-tat. *Ak Idil* 'weißer Strom, Belaja' kifejezésből, vö. Radloff 1 : 1509).

3. Az itt feltett iráni szóval esetleg kapcsolatba hozható bizonyos permi és vogul fémnevek első eleme : zürj. *ez-ış* ~ votj. *az-ves* 'Silber'; zürj. *oz-ış* ~ votj. *uz-ves* 'Zinn' ~ vog. (WV 19) FK *ıt-was*, P *at-was*, Szo. *āt-was* 'Blei' (l. MSzFE *ezüst* alatt). E fémnevek feltehető eredeti jelentése — amennyiben az előtagban valóban egy 'fehér, szürke; weiß, grau' jelentésű szó rejlik — 'fehér/szürke fém; weißes/graues Metall' lehetett (vö. Wichmann : Vir. 1987 : 23, JSFOu. 16/3 : 5). A zürj. *ez* ~ votj. *az* korai őspermi előzménye **az* lehetett. A zürj. *oz* ~ votj. *uz* is megmagyarázható korai őspermi **az*-ból (zürj. *o* ~ votj. *u* < őspermi **o* < korai őspermi **ä*). A vog. *āt* stb. (< ősvog. **āt*) nagyon régen, az **s* > *t* hangváltozás előtt kerülhetett át. Ezért nincs kizárva, hogy a permi szavak és a vogul FU kori átvétel az árából : ósárja **āsa* → FU **āsā*. Persze ezek lehetnek egymástól független kölcsönzések is. Mindez rendkívül óvatos hipotézis, mivel az idézett fémnevek előtagja sem a permi nyelvekben, sem a vogulban nem fordul elő önállóan, s így a feltett 'fehér; weiß' jelentés sem bizonyítható (vö. E. Itkonen : FUF 32 : 72). — Talán ugyanez a 'fehér' jelentésű szó lappang a Munkácsi által feljegyzett *az-iz* alakban is (l. VotjNépkHagyom. 187), mely votj. aként jól tudó nyelvmestere számára érthetetlen szó volt. Wichmann (i. h.) a votj. aként 'weißer Stein; weißsteinig' jelentést tulajdonít. Vajon nem ugyanez a szó rejlik még a votj. *az-kučo val* 'pej paripa; Braunfuchs' (Munkácsi, VotjNépkHagyom. 62, 64) kifejezésben is? (vö. *kučo val* 'tarka ló; bunt, scheckiges Pferd'). Sajnos, a votj. *az* — önálló szóként és egyértelműen 'fehér' jelentésben — egyetlen számomra ismeretes forrásban sem fordul elő.

4. Legutóbb H. Katz (FUM 6 (1982) : 173—4) foglalkozott a vog. *ās* ~ osztj. *ās* 'Ob' szó etimológiájával. A keleti osztj. *ā* ~ *i* váltakozás alapján (DEWO 184 : V Vj. *ās* ~ V VK *išōγ* 'наша Обь; unser Ob') felteszi, hogy az obi-ugor **ās* [Katznál **ās*] a vog. Szo. *is* 'Schattenseele, Schatten' ~ osztj. Kr. C *is*, Ni. Kaz. *is* 'Schatten-, Freiseele' szó alakváltozata. Feltevése bizonyításául olyan jelentéstani párhuzamokra hivatkozik, mint pl. osztj. V Vj. *lil* 'Atem, Seele, Lebenskraft' ~ Vj. *liləŋ jəŋk* 'im Winter aus der Quelle sprudelndes frisches Wasser' (*liləŋ* 'lebendig, lebend, frisch (Wasser im Frühjahr)'), vog. KK *liləŋ wit* 'Lebenswasser', osztj. V *jel* 'Quellader'.

Ezek a jelentéstani analógiák Katz származtatását egyáltalán nem támogatják, mivel az idézett kifejezések nem vizet vagy folyót jelentenek, hanem forrásból kibugyogó *f r i s s* vizet, ill. folklórszövegekben gyakran előforduló *é l e* vizet. Az viszont aligha képzelhető el, hogy 'friss víz, életvíz' jelentésű jelzős szerkezetek előtagja ('friss, élő; frisch, lebend') valamely nyelvben 'folyó, folyam; Fluß, Strom' jelentést öltene magára. Az osztj. V *jel* 'Quellader' (~ m. *él* 'leben' stb.) jelentéshez vö. or. *жумь* 'él; leben' ~ *жубей* 'forrás; Quelle'. A 'friss víz, élő víz; frisches Wasser, lebendes Wasser' (vö. még or. *живая вода* 'frisches, lebendes Wasser') ellentéte az osztj. aként a 'holt víz' : (DEWO 469—470) V Vj. *kāla* 'sterben' ~ 'brandig werden, verderben (Wasser im Winter; die Fische werden betäubt und sterben, wenn sie nicht zum Quellwasser schwimmen können', V Vj. *kālam jəŋk*, DN Kr. C *χātəm-jəŋk*, Kaz.

χάλαμ ἵηκ 'brandiges Wasser'. — Az egyeztetés hangtanilag sem lehetséges, minthogy a hivatkozott keleti osztják *ä ~ i* paradigmaticus váltakozás keleti osztják eredetű, és nem nyúlik vissza az obi-ugor korig (vö. Honti, GOV 73kk., 104kk.).

252. Osztják *saran* 'Kessel'

O s z t j. (KT 872) V *sānar* : *kät pēlyanōy ältta s.* 'an zwei Henkeln getragener Kessel', Trj. *sāran* 'großer Kessel', DN *saran* 'eine Art großer Kessel', Ni. *saran*, Kaz. *saran*, O *sārān* 'Kessel', (PD 2707) Ko. *carān* 'großer Topf'.

E fontos műveltség szó eredetét mind ez ideig nem sikerült megfejteni. Lássuk, mit ír ezzel kapcsolatban a DEWO (1372): „Es muß sich um ein Lehnwort (mit der auch in ru. Lehnwörtern anzutreffenden doppelten Vertretung von *a* > ostj. **a* und **ä*) handeln. St [einitz] vermutete tat. Ursprung, konnte aber ein passendes Original nicht ermitteln. Futaky (Tungusische Lehnw. des Ostj. 58) hält das Wort für tung. Ursprungs, bisher gibt es jedoch keine Anhaltspunkte für einen derartigen Einfluß des Tung., wie ihn das in allen ostj. Dialekten verbreitete Wort voraussetzen würde.”

Véleményem szerint az osztj. *saran* stb. a következő zürjén szó átvétele: (WUo.) V *saran* „1¹/₂–2 Arschin langer Holztrog, an beiden Enden offen (wird beim Fischen quer im Boot zum Aufwinden der Netze verwendet; beim Reinigen von Beeren werden diese in kleinen Mengen längs des Bodens in ein anderes Gefäß geschüttet, wobei der Abfall zurückbleibt)”, (Fokos-Fuchs) V *saran* 'ein längeres konkaves Brett, das entlang die zu reinigenden Beeren gerollt werden, wobei der Schmutz zurückbleibt', (SziSziK) AV Szkr. *saran* 'лоток'.

A jelentéstani egyezés (zürj. 'Trog' ~ osztj. 'Kessel') szabályos. Hanghelyettesítések: zürj. *s-r-n* → osztj. *s-r-n*. Az osztj. V nyelvjárásban hangátvetés (*-ran* > *-nar*) történt. A szókezdő Ko. *c* szabálytalan. A zürjén első szótagi *a*-t az osztjákban egyrészt **a*-val (V Trj. Ni.), másrészt **ä*-vel (DN Ko. Kaz. O) helyettesítették. A nem-első szótagi hangmegfelelés is (zürj *a* → osztj. **a*, **ä*) szabályszerű.

Toivonen (FUF 28 : 91 ; ESzK ?-lel) a zürjén szót a finn (Lönnr.) *särä* 'mindre tråg, som vid rökning av kött nyttjas till uppfångande av det neddrypande flottet' szóval vetette egybe. Nem fogadható el, mivel a finn szó onomatopoeitikus eredetű (SKES *säristö* alatt).

253. Osztják *täs* 'Kleiderware'

I. A címként megadott o s z t j á k szó mind a három nyelvjárás területen el van terjedve: (KT 1027) V Vj. *täs* 'Kleiderware, Ware', Trj. *täs* 'Kleiderware, Ware, Eigentum, Gut', DN *täs* 'Raubtier, Wild, das wegen seines Pelzes geschossen wird (nicht Elentier und Wildrentier?)', Raubtierfell (auch vom Elentier und Wildrentier?)', C Č Kr. *täs* 'Fell des Wildes (C Kr.), Fellware (Č), Ware (Kr.), Ni. Kaz. *täs* 'Eigentum, Gut (Geld, Tiere, Kleider usw.)', (PD 2444) Ko. *täs*, J *täs* 'Ware. Az interdialektális *s ~ š ~ ś* megfelelés arra mutat, hogy a szó — széles körű elterjedtsége ellenére — nem tartozhat az osztják nyelv ősi szókincsébe.

2. A tarka szibilánsképviselet nem vezethető vissza egyetlen ősosztják előzményre, ezért kézenfekvőnek látszik, hogy jövevényszóval van dolgunk. Átadó nyelvi forrásként elsősorban a zürjénre gondolhatunk, de alkalmas szót a zürjén szótárakban nem találunk. Az alább közlendő votják szó alapján az osztj. *täs* ~ *táš* ~ *tas* előzményeül egy zürj. **dīs* alakot következtethetünk ki. Vö.: votj. (Wied.) *dīs*, *dis*, *dīs-kut* 'Kleidung' (*kut* 'Fußbekleidung'), (Munk.) Sz. K *dīs* 'Kleidung', Uf. Sz. *čín-dīs*, K *čén-dās* 'Fingerhut' (*čínj* 'Finger'), (Wichm.) G M J MU Uf. *dīs* 'Kleidung'; Kaftan, Rock (J) [1785: *дыськутъ нульсько* 'ношу одежду', *дыcio*, *куто* 'одежный', Дамаскин; in. Т. И. Тепляшина, Памятники удмуртской письменности XVIII века. Москва 1966. 172, 178. 1.]. A votjákban (az újabb adatokban) *i* > *i* hangváltozás történt a rákövetkező *š* hatására.

A votj. *dīs* > *dis* és az osztjákba átkerült *täs* stb. alapján feltehető, hogy a szó — **dīs* alakban — egykor a zürjénben is megjelent. Az osztjákban zürj. *d*—*š* → osztj. *t*—*s/š/š* hanghelyettesítés történt. A zürj. *š* → osztj. *s*, *š*, *š* hanghelyettesítésre vonatkozóan l. Toivonen: FUF 32: 116—7. A zürj. *i* ~ ősosztj. **ü* hanghelyettesítés szokatlan — Toivonennél (FUF 32: 137—9) egyetlen példát sem találunk rá —, de nagyon régi átvételek esetében elképzelhető (vö. Rédei, SLW 44, 110).

A zürjén alapján feltehető eredeti 'ruha; Kleidung' jelentésből az összes többi osztják jelentés ('Fell des Wildes, Eigentum, Gut') jól megérthető.

254. Zürjén *mēpal*- ~ votják *malpal*- 'denken'

A zürj. (Fokos-Fuchs) V *mēpal*-, *mēpal*- 'denken, nachdenken, überlegen, zaudern, sich vorstellen, sich etw. einbilden', (SzrSzik) Szkr. *mēvpal*-, Pecs. KSzj. *mēpal*- Vm. FV *mēpal*- 'думать, размышлять, мыслить' ~ v o t j. (Munk.) Sz. K *malpal*-, *nalpal*- 'denken, ausdenken; auf [o: an] etw. denken, wollen; fühlen, traurig sein', (Wichm.) G J *malpal*- 'denken, im Sinne haben' őspერი kori származékigék (etimológiai összetartozásukra vonatkozóan l. ESzK). A zürj. (KRSzl.) *mēvp* 'мысль, дума, мнение' nyelvújítási szó (ESzK). A votj. *nalpal*-alak *m*—*p* > *n*—*p* elhasonulás útján jött létre.

A zürj.-votj. *pal* toldalék *p*-je denominális igeképző, mely önállóan egyáltalán nem, s összetett képzőkben is csak elvétve (pl. *-pt*-) fordul elő (l. A. Kövesi, Permiképz. 277). Az *al* deverbális gyakorító képző (uo. 200 kk.). A *pal* a fenti származékban kétségtelenül összetett képző, jöllehet előfordulására több példát nem tudok idézni.

A zürj. *mēl*- ~ votj. *mal*- tő a következő etimológiai szócsalád tartozéka: zürj. (WUo.) *mīl*: Sz. Lu. *mīl-kīd*, V Ud. P *mīv-kīd*, I *mī-kīd* 'Verstand, Vernunft (Sz. Lu. V Ud. I), Verständnis, Gemütsart (P), Sinn, Sinnesart, Denkungsort (I), Charakter (Ud. P)', (Gen.) KP *mōl-kōd* 'Charakter' | votj. (Munk.) Sz. *mīl*, K *māl* 'Lust', Sz. *mīl-kīd*, K *māl-kād* 'Gemüt, Herz, Gesinnung, Denkweise, Sinn, Lust, Wunsch, Wille', (Wichm.) G *mīl-kīd*, MU *mīv-kīd* 'Gemüt, Gemütsstimmung, Gesinnung, Gedanke' | finn *mieli* (Gen. *mielen*) 'Sinn, Gemüt, Gemütsart, Gesinnung, Laune' stb. (SKES; ESzK). — A zürj.-votj. *mīl* szóban őspერი **ü* (> *i*) tehető fel. A zürj. *mēl*- ~ votj. *mal*- alapján rekonstruálандó őspერი **o* az **ü* hangból *l* előtti nyíltabbá válással keletkezett. Az **ü* > **o* (> zürj. *e*, votj. *a*) nyíltabbá válásról l. Rédei: NyK 65: 371 kk.

255. Votják *šektal-* 'bewirten'

V o t j. (Munk.) Sz. K *šektal-* 1. 'ehren, achten, verehren', 2. 'bewirten, einen zum Essen od. Trinken nötigen', (Wichm.) G MU *šektal-* 'zu trinken geben, bewirten', (Munk.) Sz. K *šektašk-* 'schmausen, Gestmahl halten'. — Eme votják ige *ktal*, ill. *ktask* eleme képzőbokr. A *kt* — amely maga is összetett képző — a FU **kt* műveltető képzővel azonos (vö. NyH⁷ 74; Györke, Wortb. 12; D. Bartha, Szóképz. 43–44). Ez a ma már nem élő képző a permi nyelvekben csupán egy-két származékban fordul elő: zürj. *juktal-* 'tränken, zu trinken geben', votj. *beriktj-* 'umdrehen, umkehren', *valektj-* 'belehren, unterrichten' (A. Kövesi, Permiképz. 175). Az *al*, ill. az *ask* frekventatív-duratív-kontinuatív cselekvést kifejező ige képző (A. Kövesi, i. m. 200 kk., 342 kk.).

A képzők leválasztása után visszamaradó *še-* igei tő a votj. (Munk.) Sz. *ši-*, *šij-*, K *šiš-* 'essen', (Munk.) Sz. *šud-*, (Wichm.) G *šudj-* 'zu essen geben' (~ zürj. *šoj-*, FSz. *šoj-*, KP *šuj-* ua. ~ finn *syö-* ua. stb.) ige családjába tartozik. Az első szótagban mutatkozó magánhangzó-eltérés a FU alapalakul feltehető **sewe-* első szótagi *e*-jének korai ősermi kori nyelvjárási különfejlődésével magyarázható: 1) FU **e* > PP **o* > zürj. *o*, *o* ~ votj. *u*, *ü* (zürij. *šoj-*, *šoj-* ~ votj. *šud-*, *šudj-*); a votj. *ši-*, *šij-* alakban sporadikus **u* > **i* > *i* változás történt a szókezdő *š* hatására (l. E. Itkonen: FUF 31: 277–8); 2) FU **e* > PP **o* > **ö* (a palatális mássalhangzó-környezet hatására) > votj. *e*: Sz. G *šes* 'gefräßig, gierig (Tier)' (ez utóbbi szó idetartozására vonatkozóan l. Rédei: NyK 80: 123); 3) FU **e* > PP *e*: *še-*: *šektal-*, *šektašk-*. Az *e* velarizálódását a szóeleji jésített *š* akadályozta meg (vö. E. Itkonen: FUF 31: 309, 314, 325). Az 'essen' → 'bewirten, einen zum Essen od. Trinken nötigen' (*šektal-*), ill. 'schmausen, Gastmahl halten' (*šektašk-*) jelentésváltozás nem szorul bizonyításra.

256. Votják *šuan* 'Hochzeitsfest'

V o t j. (Munk.) Sz. K *šuan* 1. 'die letzte Hochzeitsfeier am Sommerfeste, nach welcher die Braut vom Elternhause definitiv weggeführt wird', 2. 'Hochzeitsleute', (Wichm.) G *šuan* 'Hochzeitsfest, Hochzeitfeierlichkeit; Hochzeitfolge, Hochzeitleute' [1785: *сванъ* 'свадьба', Дамакин; in: Т. И. Тепляшина, Памятники удмуртской письменности XVIII. века. Москва 1966. 143. 1.] — Az itt közölt votják szó deverbális főnév, *an* eleme az *an* főnév- és folyamatos melléknévi igenévképzővel azonos. Az *an* változat alapján egy második igeragozási osztályba tartozó votj. **šual-* 'eszik; essen' ige-tövet posztulálhatunk, ehhez a típushoz ui. a melléknévi igenév képzője *an* alakban járul (l. Fuchs, in: Wichmann, WotjChr. 160: A. Kövesi, Permiképz. 253 kk.). Bereczki (NyK 79: 73) szerint a *šuan* szóban az *a* azért nem vett részt az egyébként szabályos *a* > *o* hangváltozásban, mert „a nyelvérzék számára elhomályosult a tő- és a képzőmorféma kapcsolata”. Ennek ellene szól az a körülmény, hogy az *on/an* igenévképző az első igeragozási osztályban kivétel nélkül *on* alakban szerepel (l. A. Kövesi, Permiképz. 251–263). Jelentéstani szempontból vö. (Munk.) *ju-* 'trinken' ~ 'feiern, Fest halten', *juon* 'Getränk' ~ 'Fest'.

A votják szó átkerült a cseremiszbé: P B Jp. *süjän*, B B J M *süjän* 'lakodalom, esküvő' (Bereczki: i. h.). L. még a 255. sz. etimológiát!

257. Votják *šetem* 'häßlich, garstig'

A v o t j. Sz. *šetem*, K *šotem*, (Wichm.) G *šetem* 'häßlich, garstig' *tem* eleme fosztóképző. A *še-*, *šo-* töben a következő votják szó rejlik: (Munk.) Sz. *šej*, K *šój*, (Wichm.) G *šej*, *šej*, J *šój* 'Leiche, Aas' (~ zürj. V Sz. Lu. *šoj*, VL *šuj*, FSz. *šoj* ua.). A permi szavakról legutóbb l. Rédei: NyK 84: 224. A votj. *šetem*, *šotem* alakban a *j* eltűnt (vö. Uotila: MSFOu. 65: 263–9, 378–380).

A zürj. *šoj* ~ votj. *šej* eredeti jelentése 'test, alak; holttest; Körper, Leib, Gestalt; Leiche' lehetett. A 'test; Körper, Leib' ~ holttest; Leiche' jelentésviszonyhoz vö. m. *test* ~ *holttest*; finn *ruumis* 'Körper, Gestalt' ~ 'Leichnam, Leiche'; ném. *Leiche* 'holttest' ~ gót *leik* 'Körper, Fleisch, Leiche' < ieur. **lig-* 'Gestalt'; or. *mpyn* 'Leiche' ~ bolg. *trup* 'Rumpf, Baumstamm, Kadaver' (Vasmer, REtWb. 3.: 143–4).

A votj. *šetem*, *šotem* feltehető eredeti jelentése tehát 'alaktalan, formátlan; gestaltlos, formlos' lehetett. Ebből a 'csúnya, rút; häßlich, garstig' jelentés jól megérthető. Jelentéstani szempontból vö. m. *alak* 'Gestalt, Form' ~ *alaktalan* 'gestaltlos, formlos'; finn *muoto* 'Form, Gestalt' ~ *muodoton* 'formlos, gestaltlos, häßlich, unschön, garstig'; lat. *dēfōrmis* 'éktelen, eltorzított, rút; alaktalan' ~ *fōrma*, 'forma alak,'; or. *образ* 'kép, ábrázat, külső' ~ *безобразный* 'csúnya, rút'.

258. Mordvin *verges* 'Wolf'

Helimskij (NyK 86: 199) a zürj. (Lytk., Drevneperm. 124) ózürj. *varkes* 'люкавый, дьявол, чорт', (WUo.) I *varges* 'hart, streng, zum Schlagen geneigt, zänkisch; listig, schlau', (SzerSzlK) AV KSz. Pecs. Ud. Vm. *varges*, FV I *varges* 'хитрый, лукавый, коварный' és a votj. (URSzl. 1983) *vargas*: *v. adamī* 'одинокий человек; человек не занимающийся определенным делом' szót — ezek etimológiai összetartozására vonatkozóan l. ESzK — indoeurópai átvételnek tartja és az ieur. **ureg-*/**uerg-* 'stoßen, drängen, treiben, feindselig verfolgen' gyök tartozékaival (balti-szláv **uorgo-s*, **uergo-s*: litv. *vařgas* 'Not, Elend', lett *vārgs* 'elend, siech', óbolg. *vragъ* 'Feind', or. *vōpoz* 'Feind, Teufel') veti egybe. Etimológiájával kapcsolatban megjegyzi: „A közvetlen ieur. forrás nem világos. Az iráni nyelvekből a megfelelők hiányoznak (de vö. av. *vahrka-* 'Wolf', óind *vřkah* < ieur. **uřkjos*)” (i. h.).

Úgy látom, ez az etimológia néhány korrekcióra szorul. A zürjén és a votják szó kétségtelenül összefügg egymással. Hozzájuk kapcsolom még a m o r d. (Paas.) E *verges*, *vergis*, M *vergas* 'Wolf' szót is. Helimskij jól sejtette meg, hogy a permi szavak indoeurópai jövevények. Véleményem szerint ezek és a mordvin szó közelebről a korai ósárjából származnak, a megfelelők nemcsak az óindben, hanem az iráni nyelvekben is jól adathatók: korai ósárja **vřkas* (< ieur. **uřkjos*, Pokorny. IEW 1178): óind *vřkah* 'Wolf', av. *vahrka-*, pehl. *gurg*, khotan-szaka *birgga-*, szogd *wyrk*, perzsa *gurg*, kurd *varg* ua. (Mayrhofer 3: 240; Bartholomae 1418; Bailey 289; MacKenzie).

A FP alapalak **warkas(e)* ~ **werkas(e)* 'Wolf' → 'Teufel' lehetett. Az első szótagi mord. *e* és zürj.-votj. *a* epentétikus magánhangzók. A megőrzött szóvégi *s* arra mutat, hogy a szócsalád az árja jövevénysszavak legrégebbi rétegébe tartozik. Nincs kizárva hogy egyfelől a mordvin szó, másfelől a permi szavak külön átvételek az ósárjából.

259. Lapp *viikká-* 'run, walk'

Zürj. (WUo.) V Sz. Pecs. Lu. P AV I Ud. *vo-* 'kommen; (V Sz. Lu. P auch) reifen, zur Reife gelangen', (SzlK) FSz. *vo-* 'прибыть; прийти, приехать', (Gen.) KP *vu-* 'kommen', (Lytk.) KP *vu'olt-* 'мгновенно прийти', KP *vo'lli-* 'приходить на время' | *v o t j.* (Munk.) Sz. *vu-*, K *vü-*, *vu-* 1. 'kommen, ankommen, herbeikommen', 2. 'reifen, reif werden, heranwachsen', 3. 'Zeit od. Gelegenheit haben zu etw.', (Wichm.) G *vuü-*, M J *vuü-*, J MU *vuü-* 'kommen; reif werden, fertig werden; werden (Zeit)'. — A zürj. *o*, FSz. *o*, KP *o* (*vo'lli-*) alapján őspermi **o*, a KP *vu-* alapján viszont őspermi **o* teendő fel. A votják szó mind a két feltevést megengedi. A KP *vu-* alak *u* hangjának hangsúlytalansága az egytagú szavakban megfigyelhető hangúlyingadozással függhet össze (Lytkin, VokPerm. 30); de vö. *vu'olt-*! A KP *u* < **o* másodlagos lehet, így az őspermire **vo-* igető rekonstruálható (l. ESzK).

A PP **vo-* szót egyeztetetőknek gondolom a következő l a p p szóval: N *viikká-g-* 'run, walk', L *viehkä-* 'laufen; auch: zwischen zwei Stellen rasch od. in Eile gehen (ohne zu laufen)'.
 A lap *ie* második szótagi *ä* előtt előlapp **ä* vagy **ē* hangra utal (vö. Korhonen, Johdatus lapin kielen historiaan. Helsinki 1981. 88, 93. l.) Ameny nyiben a permi szavak és a lapp egymással összetartoznak, csupán **ä* jöhet tekintetbe. A feltehető FP alapalak **wäke-* lehetett. Magyarázatot igényel még a permi 'jön; kommen' és a lapp 'fut, megy; laufen, gehen' jelentéviszony.

Ehhez vö. zürj. *lokt-*, *lok-* 'kommen' ~ *v o t j.* *likti-* ua. ~ finn. *lähte-* 'fort-, losgehen, gehen, abfahren', észt *lähe-* 'gehen' (a *minema* 'gehen' ige szuppletívikus alakja). A 'megy; gehen' ~ 'fut; laufen' jelentésmegfelelésre vonatkozóan l. *v o t j.* *koški-* 'elmenni, eltávozni; weggehen, sich entfernen' ~ 'járni; gehen' ~ 'futni; laufen, rennen'.

260. Csuvas *šepše, šopše* 'kád'

Zürj. (WUo.) *šepis* 'Sack', (SzlK) AV *šepis* | *v o t j.* (Munk.) G *šepis*, K *šepšs* 'lederner Sack, Ranzen' | *c s e r.* (Ramst.) KH *šuvšš* 'Blasebalg, lederner Sack, Schlauch, Stiefelstulpe', (PS) B *šuvšš* 'Lederbeutel'. — FP **šoppz-sz* 'Sack'. A permi nyelvekben végbement **o* > *e* delabializációra vonatkozóan l. Rédei: NyK 86: 193, 194, FUF 46: 56, 58.

Tarakanov (Займствованная лексика в удмуртском языке. Ижевск 1982. 33. l.) a votják szót a csuv. *šepše, šopše* долбленная кадка (из целого дерева) átvételének tartja. Tekintettel a votják szó biztos megfeleléire a zürjében és a cseremiszen, ezt a származtatást nem fogadhatjuk el. Úgy látjuk, hogy fordított irányú kölcsönzés történt: a csuvas alakok származnak a finnugor nyelvekből. E mellett szól a csuvas első szótagi kettős magánhangzó-képviselő: *e* ~ *o* (az *o* feltehetőleg *u*, *y* hangot jelöl). A csuv. *šepše* alak a votjából, a *šopše* [= *šupše*] pedig a cseremiszből való jövevény lehet.

RÉDEI KÁROLY

Etymologien

von KÁROLY RÉDEI

247. Die Herkunft des Flußnamens *Ob*

Der Flußname *Ob*, welcher aus dem Russischen in die anderen europäischen Sprachen geraten ist, ist syrjänischer Herkunft, ebenso wie viele andere Fluß- und Ortsnamen in Westsibirien. Dasselbe Wort *ob* findet sich in dem Namen *Ob-va*, in dem eines Nebenflusses der Kama. Syrj. *ob* ist aus dem Mitteliranischen gekommen: **āb*: pehl. *āb*, neupers. *āb* 'Wasser'. Miran. **ā* → frühurperm. **a* > urperm. **q* > syrj. *o* ist regelmäßig.

248. Ungarisch *fedd* 'rügen'

Die frühere Form dieses Verbs war nach dem Zeugnis der sprachgeschichtlichen Belege *fegy*. Das heutige *fedd* ist aus *fegy* durch Depalatalisierung und Dehnung in intervokalischer Lage (*d* > *dd*) entstanden. Die Form *fegy* (> *fedd* < *feddek* usw.) entwickelte sich durch sporadischen Lautwandel *ny* > *gy* aus *fen* (*feny*) 'schärfen, wetzen, spitzen'. In semantischer Hinsicht vgl. *vkire feni a fogát* 'jn auf dem Strich haben, auf jn scharf sein', *fenekedik* 'einen Zahn auf jn haben', *fenyegét* '(be)drohen schmähen'. Die zwei letzterwähnten Verben sind ebenfalls Ableitungen von *fen*.

249. Ungarisch *iktat* 'einschalten'

Der Stamm *ik-* kann folgendem mordwinischen Wort gleichgesetzt werden: E M *jaka-* 'gehen, umhergehen, wandern'. Die rekonstruierbare FU Grundform mag **jakka-*, die Grundbedeutung 'gehen, gelangen, geraten' gewesen sein. Im Ungarischen ging ein Lautwandel FU **ja-* > *urung. jo* > *i-* vonstatten. Das Element *tat* ist Kausativsuffix. Somit dürfte die ursprüngliche Bedeutung von *iktat* 'irgendwohin gelangen, geraten lassen' gewesen sein.

250. Ugarisch *vejsze* 'Reuse, Fischzaun'

Ung. *vejsze*, *vejsz*, *vejšsz*, *vész* usw. kam in den ersten sprachgeschichtlichen Belegen in possessivattributivischen Konstruktionen vor: *putu ueize*, *feku ueize*. Die Lesart des Nachgliedes war höchstwahrscheinlich **wejšszé*. Das *esz*, *ész* ist ein deverbales Nominalsuffix und das auslautende *e* ist Px3Sg. Die heutige Form *vejsze* läßt sich aus **wejšszé* durch den Ausfall des *e* und durch die Abkürzung des *é* (*é* > *ë* > *e*) gut erklären. Der Stamm *vej-* kann etymologisch mit der folgenden Wortsippe zusammengehören: wog. *uj-* 'sinken' | syrj. *vej-* id. | wotj. *věj-* id. | mord. *vaja-* id. | finn. *vajoa-* id.; est. *vaju-* id. | lapp. *vuoggjo-* id. — FU **waja* 'sinken, einsinken, untersinken'. Das *a* der ersten Silbe wandelte sich im Ugarischen unter dem Einfluß des nachfolgenden *j* in *e*. Aus der Bedeutung 'sinken' läßt die Bedeutung der Ableitung **wejšszé* leicht erklären; 'niedergesenkter, versenkter Fischzaun' → 'Fischzaun, Reuse'. Vgl. dt. *Senknetz*, *Senkreuse*.

251. Wogulisch *ās* ~ ostjakisch *ās* 'Ob'

Die rekonstruierbare obugrische Form **ās* stammt möglicherweise aus dem Iranischen. Als Quelle könnte folgende Wortsippe in Betracht kommen: aind. *āsah* 'Asche, Staub', toh. A *āsar* 'trocken' usw. Die Tatsache, daß das Wort in den iranischen Sprachen nicht belegt ist, bereitet — was die Wahrscheinlichkeit dieser Erklärung anbelangt — zweifellos Schwierigkeiten. Aufgrund des altindischen *āsah* könnte man aber annehmen, daß das Wort einst auch im Iranischen vorhanden gewesen sein mag. Das obugr. **ās* kann einer ur- bzw. mitteliranischen Form **ās* regelmäßig entsprechen. Zu der Lautsubstituierung iran. **ā* → obugr. **ā* s. Korenchy, ILOS 96. Als ursprüngliche Bedeutung des Wortes **ās* 'Ob' kann gemäß dieser Etymologie 'weißer/aschfarbener Fluß' angenommen werden. Semantische Parallelen — Flußnamen mit ähnlicher ursprünglicher Bedeutung — bieten sich aus vielen Sprachen.

252. Ostjakisch *saran* 'Kessel'

Ostj. V *sānar*, Trj. *sāran*, DN *saran*, Ni. *soran*, Kaz. *saran*, O *sāran* 'Kessel' < syrj. *saran* 'Holztrog usw.' Lautsubstituierungen: syrj. *s-r-n* → ostj. *s-r-n*. In ostj. V *sānar* ist Metathese (*-ran* > *-nar*) geschehen. Syrj. *a* in der ersten Silbe wurde im Ostjakischen einerseits durch ostj. **ā* (V Trj. Ni.), andererseits durch ostj. **ā* (DN Kaz. O) substituiert.

253. Ostjakisch *täs* 'Kleiderware'

Dieses Wort kommt in allen drei ostjakischen Dialektgebieten vor: V *täs*, DN *täs*, Kaz. *taš*, O *taš* 'Ware, Kleider, Eigentum'. Die unregelmäßige Sibilantenentsprechung (*s* ~ *š* ~ *ś*) spricht dafür, daß es sich hier um ein Lehnwort handelt. Als Gebersprache könnte man in erster Linie an das Syrjänische denken, ein lautlich und semantisch passendes Wort finden wir aber im Syrjänischen nicht. Aufgrund des wotj. *dīs* (>) *dīs* 'Kleidung' kann man eine vermutlich ausgestorbene syrjänische Form **dīs* erschließen, aus welcher sich ostj. *täs* usw. erklären läßt. Zu der Lautsubstituierung syrj. **ś* → ostj. *s*, *š*, *ś*, *s*. Toivonen: FUF 32: 116–7. Die Vokalentsprechung syrj. *ī* → ostj. **ā* ist ungewöhnlich, aber im Falle von alten Entlehnungen durchaus möglich.

254. Syrjänisch *mēlpal-* ~ wotjakisch *malpal-* 'denken'

Das Element *pal* der obigen Verben ist ein Ableitungssuffix. Syrj. *mēl-* ~ wotj. *mal-* können mit folgenden Wörtern verglichen werden: syrj. *mīl*: *m.-kiid* 'Verstand, Vernunft' | wotj. *mīl*: *m.-kiid* 'Gesinnung, Denkweise, Lust' | finn. *mieli* 'Sinn, Gemüt'. Syrj.-wotj. *ī* in *mīl* geht auf urperm. **ū* zurück. Das in syrj. *mēl-* und wotj. *mal-* anzunehmende **ō* ist durch Offenwerden (vor dem nachfolgenden *l*) aus **ū* entstanden.

255. Wotjakisch *šektal-* 'bewirten'

ktal in wotj. *šektal-* ist ein zusammengesetztes Ableitungssuffix: *kt* + *al*. Der Stamm *še-* kann etymologisch mit wotj. *ši-*, *šii-* 'essen', *šud-*, *šüdi-* 'zu essen geben' (< FU **sewe-*) verknüpft werden. Der Vokalismus läßt sich durch die divergente dialektale Entwicklung des FU **e* im Urpermischen erklären: **e* > PP **o* > wotj. *u*, *ü* (*šud-*, *šüdi-*), wotj. *u* > *ī* > *i* (*ši-*, *šii-*); **e* > PP *e* > wotj. *e* (*še-ktal-*) usw.

256. Wotjakisch *šuan* 'Hochzeitsfest'

Dieses Wort ist ein deverbales Substantiv mit dem Suffix *an* (~ *on*) aus einem Verb **šual-* 'essen' (vgl. *ši-* 'essen', *šud-* 'essen geben'). In semantischer Hinsicht vgl. wotj. *ju-* 'trinken' ~ *juon* 'Getränk' ~ 'Fest'.

257. Wotjakisch *šetem* 'häßlich, garstig'

Das *tem* in wotj. *šetem*, K *šötem* 'häßlich, garstig' ist mit dem Karitivsuffix identisch. Der Stamm *še-*, *šo-* kann folgendem Wort gleichgesetzt werden: wotj. *šej*, *šój* 'Leiche, Aas' (~ syrj. *šoj*, *šoj* id.). Die ursprüngliche Bedeutung mag 'Körper, Leib, Gestalt; Leiche' gewesen sein. Somit war die frühere Bedeutung der Ableitung *šetem* 'gestaltlos, formlos'. Vgl. finn. *muoto* 'Form, Gestalt' ~ *muodoton* 'formlos, gestaltlos' ~ 'häßlich, unschön, garstig', lat. *förma* 'Form, Gestalt' ~ *dēförmis* 'formlos, garstig, unschön usw.

258. Mordwinisch *veřges* 'Wolf'

Syrj. *varges* 'Teufel, listig, schlau' | wotj. *vargas*: *v. adami* 'одинокий человек' | mord. E *veřges*, *veřgis*, M *veřgas* 'Wolf' < frühurur. **vřkas*: aind. *vřkah* 'Wolf', aw. *vahrka-*, pehl. *gurg* id. usw. Mord. *e* und syrj.-wotj. *a* in der ersten Silbe sind epenthetische Vokale. Es ist nicht ausgeschlossen, daß einerseits das mordwinische Wort, andererseits die permischen Wörter gesonderte Entlehnungen aus dem Uralischen sind.

259. Lappisch *viikká-* 'run, walk'

Das lappische Wort gehört etymologisch mit den folgenden permischen Wörtern zusammen: syrj. *vo-* 'kommen' | wotj. *vu-* id. Von semantischem Standpunkt aus vgl. syrj. *lokt-* ~ wotj. *likti-* 'kommen' ~ finn. *lähte-* 'fort-, losgehen, gehen'. — FP **wäke-*.

260. Tschuwassisch *šepše*, *šopše* 'Bottich, Faß'

Tschuw. *šepše* < wotj. *šepiš* 'lederner Sack, Ranzen'; tschuw. *šopše* < tscher. *šuwāš* 'Blasebalg, lederner Sack'.